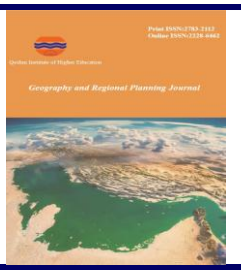
Iranian Association of Geopolitical

Geography and Regional Planning

ISSN (Print): 2783-2112 - ISSN (Online): 2228-6462

Homepage: https://www.jgeoqeshm.ir/

Analysis of the conflict between intellectual property rights and citizenship rights in the development of urban tourism with an emphasis on environmental protection and providing balancing solutions

Mahtab Sadat Hakimi[1], Zeinab Esmati✉[2], Mohammad Varasteh Bazghaleh[3]

1. Department of Public Law, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: mhakimi@iau.ac.ir
2. Department of Law, Ka.C. Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: mohammadvarasteh@iau.ac.ir
3. Law Department, Pa.C., Islamic Azad University, Parand, Iran. Email: mohammadvarasteh@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article history:
Received: September 10, 2026
Revised: October 14, 2026
Accepted: November 12, 2026
Published online: October 23, 2026

Keywords:
Intellectual property rights
citizenship rights
urban tourism
legal conflicts
cultural heritage and environmental protection

Abstract

Urban tourism development, as one of the most important tools for the economic, social and cultural promotion of cities, can also create a conflict between intellectual property rights and citizenship rights. On the one hand, protecting intellectual property in areas such as works of art, cultural heritage, trademarks, creative products and tourism content plays an important role in encouraging innovation and investment, and on the other hand, imposing restrictions arising from these rights may affect citizens' access to urban spaces, cultural resources and information. The present study aims to analyze the dimensions and examples of the conflict between intellectual property rights and citizenship rights in the process of urban tourism development and to provide solutions to balance these two areas. In this study, in addition to identifying the legal and theoretical foundations governing intellectual property and citizenship rights, the challenges arising from the commercial exploitation of urban cultural and creative resources, the limitations of public access to works and information and the necessity of protecting the interests of rights holders are examined. The research findings show that balancing these rights requires adopting a public interest-based approach, setting clear limits and exceptions for public and educational uses, strengthening licensing and fair use systems, protecting cultural heritage and indigenous knowledge, and involving citizens in tourism policymaking. Accordingly, developing coordinated regulations between intellectual property, citizen rights, and urban tourism management can, while ensuring the rights of creators and beneficiaries, provide citizens with fair access to the city's cultural and tourism capacities,

How to cite: Hakimi, M. S., Esmati, Z. & Varasteh, M. (2026). Analysis of the conflict between intellectual property rights and citizenship rights in the development of urban tourism with an emphasis on environmental protection and providing balancing solutions. Geography and Regional Planning, 16(4),187-209. https://doi.org10.22034/jgeoq.2026.601855.4547

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights
DOI: https://doi.org10.22034/jgeoq.2026.601855.4547

Publisher: Qeshm Institute of Higher Education

Introduction

Urban tourism is recognized as a driver of economic growth, social interaction, and cultural vitality in cities. However, its expansion can generate tensions between intellectual property rights and citizens' rights, particularly when cultural heritage, artistic works, trademarks, and tourism-related content are commercially protected. Although intellectual property protection encourages creativity, innovation, and investment, excessive restrictions may limit residents' access to public spaces, cultural resources, and information. Conversely, unrestricted public use can undermine creators' interests and weaken incentives to preserve cultural assets. These tensions become more complex when environmental protection is considered, since intensive tourism may increase pollution, waste, resource consumption, and pressure on historical and natural sites, thereby affecting residents' quality of life. Accordingly, tourism development requires a balanced legal and policy approach that safeguards creators' rights while ensuring equitable access, cultural participation, and environmental sustainability. This study examines the dimensions and manifestations of these conflicts and seeks to identify mechanisms for balancing the competing interests of creators, citizens, local communities, and tourism stakeholders.

Methodology

This study adopts a descriptive-analytical approach based on documentary and library research. Data were collected through reviewing relevant books, scholarly articles, legal documents, international conventions, and domestic and comparative legal frameworks. The collected materials were analyzed qualitatively to identify the dimensions and practical manifestations of conflicts between intellectual property rights, citizenship rights, and environmental protection in urban tourism, and to develop appropriate balancing strategies.

Results and Discussion

The findings reveal that urban tourism development creates significant tensions between the exclusive interests of intellectual property holders and citizens' rights to access cultural resources, public spaces, and information. Protecting artistic works, cultural heritage, trademarks, and creative products encourages innovation and investment; nevertheless, excessive restrictions can limit public participation in cultural life and weaken citizens' connection with their shared heritage. The analysis also identifies legal and institutional weaknesses, including unclear exceptions for fair use, inadequate regulation of digital exploitation, and fragmented responsibilities among relevant organizations. Environmental pressures, such as pollution, waste generation, excessive resource consumption, and damage to historical and natural sites, further complicate these conflicts. Achieving balance therefore requires a public-interest approach, clear legal boundaries for noncommercial, educational, and cultural uses, effective licensing mechanisms, and stronger protection of local knowledge and cultural heritage. The findings also emphasize the importance of community participation in tourism planning and decision-making. Comparative experiences, including participatory licensing practices in Kyoto, indicate that dialogue with local communities can preserve the authenticity of cultural works while facilitating public access. Overall, coordinated legal, institutional, cultural, and environmental measures can promote fairer benefit distribution and sustainable urban tourism development.

Conclusion

This study examined the tension between intellectual property rights and citizenship rights in urban tourism development, with particular attention to environmental protection. The findings indicate that the growing role of culture and art in attracting visitors and stimulating urban economies has increased the importance of protecting artistic works, cultural heritage, trademarks, creative products, and tourism content. Nevertheless, excessive emphasis on exclusive ownership may restrict citizens' access to cultural resources and public information, limit cultural participation, and weaken their connection with shared heritage. Such restrictions can generate social dissatisfaction and feelings of exclusion. The analysis also highlights legal and institutional weaknesses, including unclear provisions for fair use,

limited regulation of digital exploitation, and fragmented responsibilities among relevant authorities. These shortcomings make it difficult to reconcile creators' interests with the public interest and citizens' right to enjoy cultural resources. Environmental concerns add another dimension: tourism-related pollution, waste, resource consumption, and pressure on historical and natural sites threaten environmental quality and residents' well-being. Accordingly, sustainable urban tourism requires an integrated approach rather than prioritizing one right over others. Key measures include updating intellectual property legislation, defining exceptions for noncommercial, educational, and public-interest uses, strengthening transparent licensing and fair-use mechanisms, protecting local and indigenous knowledge, and improving coordination among cultural, tourism, and educational institutions. Residents and local associations should also participate meaningfully in planning and licensing decisions. Comparative experiences, including participatory licensing practices in Kyoto, demonstrate the value of dialogue in preserving cultural authenticity while maintaining public access. Ultimately, balancing intellectual property, citizenship rights, and environmental protection depends on proportional legal safeguards, equitable distribution of tourism benefits, public awareness, and collaborative governance. Such measures can support innovation and cultural preservation while ensuring meaningful inclusive access, stronger community identity, and environmentally responsible urban tourism.

Ethical considerations

Following the principles of research ethics

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Second author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Third author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Ethical Considerations

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

Funding

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest

فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای

شاپا چاپی: ۶۴۶۲- ۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲ -۲۷۸۳

Homepage: https://www.jgeoqeshm.ir/

انجمن ژئوپلیتیک ایران

تحلیل تعارض میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی در توسعه گردشگری شهری با تأکید بر حفاظت از محیط زیست و ارائه راهکارهای تعادل‌بخشی

مهتاب سادات حکیمی[۱]، زینب عصمتی✉[۲]، محمد وارسته بازقلعه[۳]

۱ گروه حقوق عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه:mhakimi@iau.ac.ir

۲ نویسنده مسئول. گروه حقوق عمومی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران. رایانامه:zeinab.esmati@iau.ac.ir

۳ گروه حقوق، واحد پرند، دانشگاه آزاد اسلامی، پرند، ایران. رایانامه: mohammadvarasteh@iau.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۶/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۷/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۸/۲۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۸/۰۱

کلیدواژه ها:

حقوق مالکیت فکری

حقوق شهروندی

گردشگری شهری

تعارض حقوقی

میراث فرهنگی و حفاظت از محیط زیست

چکیده

توسعه گردشگری شهری، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای ارتقای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرها، در عین حال می‌تواند زمینه‌ساز بروز تعارض میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی شود. از یک‌سو، حمایت از مالکیت فکری در حوزه‌هایی همچون آثار هنری، میراث فرهنگی، علائم تجاری، تولیدات خلاقانه و محتوای گردشگری، نقش مهمی در تشویق نوآوری و سرمایه‌گذاری دارد و از سوی دیگر، اعمال محدودیت‌های ناشی از این حقوق ممکن است دسترسی شهروندان به فضاها، منابع فرهنگی و اطلاعات شهری را تحت تأثیر قرار دهد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل ابعاد و مصادیق تعارض میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی در فرآیند توسعه گردشگری شهری و ارائه راهکارهای تعادل‌بخشی میان این دو حوزه انجام شده است. در این پژوهش، ضمن شناسایی مبانی حقوقی و نظری حاکم بر مالکیت فکری و حقوق شهروندی، چالش‌های ناشی از بهره‌برداری تجاری از منابع فرهنگی و خلاق شهری، محدودیت دسترسی عمومی به آثار و اطلاعات و ضرورت صیانت از منافع صاحبان حقوق بررسی می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ایجاد تعادل میان این حقوق مستلزم اتخاذ رویکردی مبتنی بر منفعت عمومی، تعیین حدود و استثنائات روشن برای استفاده‌های عمومی و آموزشی، تقویت نظام‌های صدور مجوز و بهره‌برداری منصفانه، حمایت از میراث فرهنگی و دانش بومی و مشارکت دادن شهروندان در سیاست‌گذاری گردشگری است. بر این اساس، تدوین مقررات هماهنگ میان حوزه مالکیت فکری، حقوق شهروندی و مدیریت گردشگری شهری می‌تواند ضمن تضمین حقوق پدیدآورندگان و ذی‌نفعان، دسترسی عادلانه شهروندان به ظرفیت‌های فرهنگی و گردشگری شهر

استناد: حکیمی، مهتاب سادات، عصمتی، زینب و وارسته بازقلعه، محمد. (۱۴۰۵). تحلیل تعارض میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی در توسعه گردشگری شهری با تأکید بر حفاظت از محیط زیست و ارائه راهکارهای تعادل‌بخشی. جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۶(۴)، ۱۸۷-۲۰۹

DOI:10.22034/jgeoq.2026.601855.4547

CC BY SA

© نویسندگان.

ناشر: موسسه آموزش عالی قشم

مقدمه

گردشگری شهری در دهه‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرها تبدیل شده است. گسترش شهرنشینی، افزایش تحرکات جمعیتی، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و تغییر الگوهای فراغت موجب شده است که شهرها بیش از گذشته به مقصد گردشگران داخلی و بین‌المللی تبدیل شوند. فضاهای تاریخی و فرهنگی، بناها و بافت‌های ارزشمند، موزه‌ها، مراکز هنری، فضاهای عمومی، رویدادهای فرهنگی و ظرفیت‌های طبیعی پیرامون شهرها، مجموعه‌ای از منابعی هستند که می‌توانند در فرآیند توسعه گردشگری مورد بهره‌برداری قرار گیرند. با این حال، توسعه گردشگری شهری صرفاً یک فرآیند اقتصادی نیست، بلکه با مجموعه‌ای از حقوق و منافع متعارض یا گاه هم‌پوشان اشخاص، شهروندان، صاحبان آثار فکری، فعالان اقتصادی و جامعه در ارتباط است. ازاین‌رو، سیاست‌گذاری و مدیریت گردشگری شهری نیازمند توجه هم‌زمان به ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و زیست‌محیطی آن است.

یکی از مهم‌ترین مسائل حقوقی در این حوزه، نحوه ایجاد تعادل میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی است. مالکیت فکری مجموعه‌ای از حقوق قانونی است که برای حمایت از آفرینش‌های فکری، آثار ادبی و هنری، علائم تجاری، طرح‌ها، اختراعات و سایر دستاوردهای خلاقانه به رسمیت شناخته می‌شود. در عرصه گردشگری شهری، بسیاری از جاذبه‌ها و محصولات گردشگری به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با موضوع مالکیت فکری ارتباط دارند. تصاویر و محتوای تبلیغاتی، آثار هنری، صنایع دستی، طراحی‌های شهری، نام و نشان‌های تجاری، تولیدات فرهنگی و محتوای دیجیتال گردشگری، نمونه‌هایی از ظرفیت‌هایی هستند که می‌توانند موضوع حمایت از حقوق مالکیت فکری قرار گیرند. حمایت حقوقی از این دارایی‌ها از یک سو موجب تشویق خلاقیت، نوآوری و سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری می‌شود، اما از سوی دیگر، اعمال مطلق یا گسترده این حقوق ممکن است در برخی شرایط با منافع عمومی و حقوق شهروندان تعارض پیدا کند.

حقوق شهروندی نیز بر برخورداری افراد از مجموعه‌ای از حقوق و آزادی‌های اساسی در زندگی اجتماعی و شهری تأکید دارد. حق دسترسی برابر به فضاهای عمومی، برخورداری از محیط زیست سالم، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با شهر، دسترسی به اطلاعات و منابع فرهنگی و بهره‌مندی عادلانه از امکانات شهری، از جمله موضوعاتی هستند که در چارچوب حقوق شهروندی قابل بررسی‌اند. هنگامی که یک اثر فرهنگی یا هنری، یک فضای شهری یا یک نماد هویتی به موضوع بهره‌برداری انحصاری قرار می‌گیرد، این پرسش مطرح می‌شود که محدوده اعمال حقوق مالکیت فکری تا کجاست و در چه شرایطی باید منافع عمومی و حقوق شهروندان بر منافع خصوصی ترجیح داده شود. به بیان دیگر، مسئله اصلی صرفاً شناسایی و حمایت از مالکیت فکری نیست، بلکه تعیین مرز میان حق انحصاری مالک یا پدیدآورنده و حق جامعه برای دسترسی، استفاده و بهره‌مندی از ظرفیت‌های فرهنگی و گردشگری شهر است.

این تعارض زمانی پیچیده‌تر می‌شود که موضوع حفاظت از محیط زیست نیز در فرآیند توسعه گردشگری شهری مورد توجه قرار گیرد. گردشگری، در صورت مدیریت صحیح، می‌تواند به حفاظت از منابع طبیعی، افزایش آگاهی عمومی نسبت به محیط زیست و تأمین منابع مالی برای حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی کمک کند. در مقابل، توسعه کنترل‌نشده فعالیت‌های گردشگری می‌تواند پیامدهایی همچون افزایش تولید پسماند، مصرف بیش از حد منابع، آلودگی، تخریب فضاهای طبیعی و تاریخی، افزایش فشار بر زیرساخت‌های شهری و کاهش کیفیت زندگی ساکنان را به دنبال داشته باشد. بنابراین، برخورداری شهروندان از حق محیط زیست سالم و پایدار باید در کنار حقوق مالکیت فکری و منافع اقتصادی فعالان گردشگری مورد توجه قرار گیرد.

از این منظر، توسعه گردشگری شهری را نمی‌توان صرفاً بر مبنای افزایش تعداد گردشگران، درآمدهای حاصل از گردشگری یا توسعه زیرساخت‌های فیزیکی ارزیابی کرد. توسعه مطلوب گردشگری مستلزم ایجاد نوعی تعادل میان منافع اقتصادی، حقوق صاحبان آثار و نوآوری، حقوق شهروندان و الزامات حفاظت از محیط زیست است. چنانچه سیاست‌های گردشگری صرفاً بر منافع اقتصادی و تجاری متمرکز شوند، احتمال نادیده گرفته شدن حقوق شهروندان و الزامات زیست‌محیطی افزایش می‌یابد؛ همان‌گونه که حمایت افراطی از حقوق انحصاری مالکیت فکری نیز ممکن است دسترسی عمومی به منابع فرهنگی و گردشگری را محدود کند. در نقطه مقابل، نادیده گرفتن حقوق مالکیت فکری می‌تواند انگیزه تولید آثار خلاقانه، سرمایه‌گذاری فرهنگی و نوآوری در

صنعت گردشگری را کاهش دهد. بنابراین، مسئله اصلی، انتخاب یکی از این حقوق در برابر دیگری نیست، بلکه طراحی سازوکاری برای همزیستی و تعادل میان حقوق و منافع مختلف است.

اهمیت این موضوع در شهرهای دارای میراث تاریخی و فرهنگی دوچندان است. بسیاری از عناصر هویتی شهرها، از بناها و بافت‌های تاریخی گرفته تا صنایع دستی، آیین‌ها، نمادها و روایت‌های فرهنگی، در فرآیند توسعه گردشگری به منابع ارزشمند اقتصادی و اجتماعی تبدیل می‌شوند. بهره‌برداری تجاری از چنین منابعی، بدون توجه به حقوق جوامع محلی و شهروندان، ممکن است به تجاری‌سازی افراطی فرهنگ، تضعیف هویت محلی و حتی حذف تدریجی گروه‌های بومی از فرآیند بهره‌مندی اقتصادی از گردشگری منجر شود. از سوی دیگر، عدم وجود سازوکارهای روشن برای حمایت از خالقان و صاحبان این آثار می‌تواند زمینه بهره‌برداری غیرمجاز، تقلید و استفاده بدون اجازه از آثار فرهنگی و هنری را فراهم سازد. در نتیجه، نظام حقوقی باید بتواند میان حمایت از خلاقیت و نوآوری و تضمین دسترسی و مشارکت عمومی تعادل برقرار کند.

از منظر زیست‌محیطی نیز لازم است منافع نسل حاضر و نسل‌های آینده در سیاست‌گذاری گردشگری مورد توجه قرار گیرد. محیط زیست شهری و پیرامون آن بخشی از سرمایه عمومی محسوب می‌شود و بهره‌برداری گردشگری از آن نباید به گونه‌ای باشد که توان اکولوژیک و کیفیت زندگی آینده شهروندان را به خطر اندازد. در این چارچوب، اصل توسعه پایدار اقتضا می‌کند که تصمیمات مرتبط با گردشگری ضمن تأمین نیازهای اقتصادی و اجتماعی امروز، از تخریب منابع طبیعی و فرهنگی جلوگیری کرده و امکان بهره‌مندی نسل‌های آینده را نیز حفظ کند. بنابراین، حفاظت از محیط زیست را باید نه یک محدودیت بیرونی برای توسعه گردشگری، بلکه یکی از ارکان اساسی سیاست‌گذاری و مدیریت گردشگری پایدار دانست.

بر همین اساس، مسئله پژوهش حاضر از این پرسش اساسی آغاز می‌شود که در فرآیند توسعه گردشگری شهری، چگونه می‌توان میان حقوق مالکیت فکری، حقوق شهروندی و ضرورت حفاظت از محیط زیست تعادل برقرار کرد؟ پاسخ به این پرسش مستلزم شناسایی مهم‌ترین زمینه‌های تعارض میان این حقوق، بررسی حدود و مبانی حقوقی هر یک و ارزیابی ابزارهایی است که می‌توانند.

مبانی نظری

۱.۱ مالکیت فکری: مفاهیم، ابعاد و جایگاه حقوقی

مالکیت فکری یکی از زیرشاخه‌های بنیادین حقوق خصوصی است که به حقوقی اطلاق می‌شود که برای حفاظت از دستاوردهای فکری و معنوی انسان وضع شده‌اند. این دسته از حقوق، در چارچوب نظریه‌های کلاسیک قرارداد اجتماعی و لیبرالیسم حقوقی، مشروعیت خود را از اصل عدالت توزیعی و حفاظت از خلاقیت فردی اخذ می‌کنند (Ginsburg, 2010, pp. 106–109) .مالکیت فکری در دو حوزه کلی تقسیم می‌شود: *مالکیت صنعتی* و *حقوق مؤلف و هنرمند*. مالکیت صنعتی شامل اختراعات، علائم تجاری، طرح‌های صنعتی و نشانه‌های جغرافیایی است؛ در حالی که حقوق مؤلف، ناظر بر آثار ادبی، هنری، موسیقایی، سینمایی، و نرم‌افزاری است.

در اسناد بین‌المللی، ماده ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) و ماده ۱۵ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶)، صراحتاً به شناسایی و حمایت از منافع مادی و معنوی پدیدآورندگان آثار فکری اشاره دارند. در همین راستا، توافقنامه TRIPS (1994) که توسط سازمان جهانی تجارت وضع شده، یکی از جامع‌ترین اسناد ناظر بر حمایت از حقوق مالکیت فکری در سطح بین‌المللی است.

در نظام حقوقی ایران نیز قوانین مشخصی در این زمینه وجود دارد. از جمله می‌توان به قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸، قانون ثبت علائم و اختراعات (۱۳۱۰ و اصلاحات بعدی) و آیین‌نامه‌های اجرایی مربوط اشاره کرد. با این حال، بسیاری از مفاهیم نوین مانند حق بر تصویر شهری، داده‌های کلان (Big Data)، مالکیت معنوی دیجیتال، و بهره‌برداری فرهنگی از فضاهای عمومی، هنوز به‌صورت جامع در نظام حقوقی ایران نهادینه نشده‌اند.

۱.۲ مالکیت فکری و نظریه‌های مشروعیت‌بخش آن

مطالعه فلسفی مالکیت فکری، نشان می‌دهد که این حوزه در تقاطع میان نظریه‌های فردگرایانه و جمع‌گرایانه قرار دارد. دیدگاه جان لاک در نظریه کار (Labor Theory) بر این باور است که فرد با صرف نیروی کار بر روی منابع، حق مالکیت بر آن‌ها پیدا

می‌کند. این نظریه در توجیه مشروعیت حقوق انحصاری مؤلفان و مبتکران بسیار مؤثر بوده است. در مقابل، دیدگاه‌های سودگرایانه (Utilitarianism) نظیر نظریه‌های جرمی بنتام و جان استوارت میل، مشروعیت حقوق مالکیت فکری را در گرو آثار نهایی آن بر رفاه اجتماعی و پیشرفت عمومی می‌دانند (Hettinger, 1989, pp. 36–41)

از سوی دیگر، نظریه‌های انتقادی و پسااستعماری، مالکیت فکری را نه به‌عنوان ابزار عدالت، بلکه به‌عنوان ابزار کنترل فرهنگی، انحصار قدرت، و بازتولید نابرابری تلقی می‌کنند (Shiva, 2001, pp. 15–18). این دیدگاه به‌ویژه در حوزه گردشگری شهری و بهره‌برداری از فرهنگ بومی در تقابل با نظام جهانی مالکیت فکری، جایگاه مهمی یافته است.

۱.۳ حقوق شهروندی و حق بر فرهنگ

حقوق شهروندی به‌مثابه مفهوم بنیادین در اندیشه دموکراسی مدرن، دربرگیرنده مجموعه‌ای از حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که فرد به‌موجب عضویت در جامعه از آن برخوردار می‌شود. مارشال (ص. ۱۰–۱۵ (توضیح سیر تاریخی حقوق شهروندی (Marshall, 1950, pp. 10–15) در نظریه کلاسیک خود، سیر تاریخی شکل‌گیری این حقوق را از حقوق مدنی (قرن ۱۸) به حقوق سیاسی (قرن ۱۹) و در نهایت به حقوق اجتماعی و فرهنگی (قرن ۲۰) ترسیم کرده است.

حق بر فرهنگ، به عنوان یکی از حقوق فرهنگی، در اسناد بین‌المللی حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است. ماده ۱۵ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به صراحت حق مشارکت در زندگی فرهنگی، بهره‌مندی از پیشرفت‌های علمی، و حمایت از منافع حاصل از آثار علمی و هنری را تضمین می‌کند. از سوی دیگر، در اسناد یونسکو، همچون بیانیه جهانی تنوع فرهنگی (۲۰۰۱)، فرهنگ به‌مثابه "میراث مشترک بشریت" تلقی شده و حق دسترسی برابر به منابع فرهنگی، از مؤلفه‌های اصلی توسعه پایدار فرهنگی شناخته می‌شود. در ایران، منشور حقوق شهروندی مصوب ۱۳۹۵، در مواد متعددی بر حق مشارکت فرهنگی، دسترسی آزاد به اطلاعات، حق بر آموزش، و حمایت از هویت فرهنگی اقوام و گروه‌های اجتماعی تأکید کرده است. با این حال، تحقق عملی این حقوق در بستر شهر و گردشگری شهری، با چالش‌های جدی مواجه است که از جمله می‌توان به نابرابری فضایی، تبعیض فرهنگی، تجاری‌سازی آثار بومی، و انحصار اطلاعات اشاره کرد. (منشور حقوق شهروندی، ۱۳۹۵، مواد ۲، ۳، ۹، ۱۲، ۲۱، ۷۵)

۱.٤ مبانی حقوقی گردشگری شهری

گردشگری شهری، به عنوان شکلی از گردشگری فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، متکی بر بهره‌برداری از ظرفیت‌های متنوع شهر اعم از معماری، میراث تاریخی، فضاهای عمومی، نمادهای شهری، و فعالیت‌های خلاقانه فرهنگی است. این پدیده در حقوق، از منظرهای مختلفی قابل بررسی است: حقوق گردشگر، حقوق جامعه میزبان، حقوق میراث فرهنگی، و حقوق شهری.

در سطح بین‌المللی، کنوانسیون‌های یونسکو از جمله کنوانسیون ۱۹۷۲ درباره حفاظت از میراث جهانی، فرهنگی و طبیعی، و کنوانسیون ۲۰۰۵ درباره حمایت از تنوع اشکال بیان فرهنگی، چارچوبی برای تعادل میان حفاظت و بهره‌برداری فراهم کرده‌اند. در این چارچوب، گردشگری باید به‌گونه‌ای تنظیم شود که نه‌تنها به تخریب فرهنگی منجر نشود، بلکه در خدمت ارتقاء ظرفیت‌های بومی قرار گیرد (UNESCO, 2009, pp. 22–26)در ایران نیز، قوانین و مقررات متعددی در ارتباط با گردشگری و میراث فرهنگی وجود دارد. از جمله می‌توان به قانون حفظ آثار ملی (۱۳۰۹)، قانون سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۳۸۲)، و آیین‌نامه‌های مربوط به ثبت آثار تاریخی و ضوابط بافت‌های شهری اشاره کرد. با این حال، فقدان یک چارچوب جامع حقوقی برای تنظیم تعارض میان حقوق مالکیت فکری، حقوق شهروندی و منافع گردشگری، از چالش‌های اصلی محسوب می‌شود.

۱.۵ تعارضات ساختاری میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی

یکی از مهم‌ترین چالش‌های نظری و عملی در حوزه مطالعات حقوقی معاصر، نحوه‌ی ایجاد توازن میان حقوق خصوصی پدیدآورنده (به عنوان صاحب مالکیت فکری) و حقوق عمومی جامعه (به عنوان ذی‌نفعان فرهنگی) است. در عمل، حقوق انحصاری ناشی از مالکیت فکری ممکن است مانعی برای بهره‌مندی عمومی از آثار هنری، فرهنگی و تاریخی شود. این موضوع در حوزه گردشگری شهری، که بر تعامل آزاد مردم با فضاهای فرهنگی و تاریخی شهر مبتنی است، اهمیت دوچندان می‌یابد (Kretschmer & Bently, 2009, pp. 92–96).

برای مثال، در بسیاری از کشورها، ثبت تصویر از اماکن تاریخی یا نمادهای شهری (نظیر برج ایفل یا برج میلاد) بدون پرداخت حق‌الزحمه به دارندگان حقوق ممکن است خلاف قانون تلقی شود. این در حالی است که شهروندان، به موجب حقوق فرهنگی خود، باید بتوانند آزادانه در فضاهای عمومی مشارکت کنند، از میراث فرهنگی بهره ببرند و به بازتولید آن بپردازند. این تعارض، نشانه‌ای از تقابل میان منطق بازار (انحصار و بهره‌برداری تجاری) و منطق فرهنگ (مشارکت عمومی و آزادی خلاقیت) است (Lessig, 2004, pp. 12–16). در این راستا، برخی کشورها از راهکارهایی همچون «استفاده منصفانه» (Fair Use) و «دامنه عمومی» (Public Domain) بهره گرفته‌اند تا تعادل میان دو حق را برقرار سازند. در ایران، چنین سازوکارهایی یا وجود ندارد یا بسیار محدود و تفسیرناپذیر باقی مانده‌اند، که در ادامه بررسی خواهد شد.

۱.۶ نظریه‌های حاکم بر تعادل حقوقی

در نظریه‌های حقوقی معاصر، مفهومی تحت عنوان "توازن منافع" (Balancing of Interests) مطرح شده که در آن قانون‌گذار وظیفه دارد میان منافع متعارض، راه‌حل‌هایی عادلانه، مبتنی بر عقلانیت حقوقی و اخلاق عمومی بیابد. اصل تناسب (Principle of Proportionality) نیز به‌عنوان ابزاری برای سنجش معقول بودن محدودیت‌ها و استثناءهای حقوقی به کار می‌رود (Alexy, 2002, pp. 66–70)

در حوزه تعارض میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی، نظریه "حق بر دسترسی به دانش و فرهنگ" (Right of Access to Knowledge) نیز مطرح شده که در آن تولیدات فکری باید نه فقط از منظر انحصار، بلکه در چارچوب عدالت فرهنگی و اطلاعاتی بازتعریف شوند. (Kapczynski, 2010, pp. 17–19) به‌ویژه در جوامعی با نابرابری اقتصادی و فرهنگی بالا، توسعه‌گرایی مستلزم گشودگی بیشتر نظام حقوق مالکیت فکری است تا همگان از مزایای آن بهره‌مند شوند.

۱.۷ شهر به‌عنوان بستر تحقق حقوق فرهنگی

از نگاه نظریه‌های شهروندی، شهر فقط یک فضای فیزیکی نیست، بلکه عرصه‌ای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برای تحقق حقوق انسانی است. در این فضا، حقوق فرهنگی، هنری، زبانی و قومی افراد باید در تعامل با ساختارهای قانونی تضمین شود. نظریه "حق به شهر" (Right to the City) که توسط هانری لوفور (Henri Lefebvre) مطرح شد، بر این اصل استوار است که همه شهروندان حق دارند در تولید، شکل‌گیری و مصرف فضای شهری مشارکت کنند (Lefebvre, 1968, pp. 75–78).

این نظریه در سال‌های اخیر مبنای بسیاری از سیاست‌های فرهنگی و شهری در اروپا و آمریکای لاتین قرار گرفته است. حق بر فضاهای عمومی، حق بر مشارکت فرهنگی، و حق بر بازنمایی هویت جمعی، در واقع مؤلفه‌های بنیادین این حق محسوب می‌شوند. در شهرهای ایران، این حق غالباً تحت تأثیر سیاست‌های تمرکزگرایانه، خصوصی‌سازی فضاهای عمومی، و انحصارهای فرهنگی محدود شده است.

۱.۸ بررسی تطبیقی: تجربیات جهانی در زمینه تنظیم حقوق فکری و شهروندی

در برخی نظام‌های حقوقی توسعه‌یافته، تلاش شده تا میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی، به‌ویژه در حوزه فرهنگ شهری، تعادل برقرار شود. برای نمونه:

فرانسه، با استفاده از اصل آزادی بیان فرهنگی، برخی آثار هنری شهری را وارد حوزه عمومی کرده و از محدودیت‌های افراطی مالکیت فکری کاسته است.

کانادا، نظام (Geiger, 2008, pp. 35–38) را به نحوی توسعه داده که شهروندان بتوانند در استفاده آموزشی، تحقیقاتی و فرهنگی از آثار، بدون نیاز به مجوز ویژه بهره‌مند شوند.

آلمان، با استناد به اصل کرامت انسانی و حقوق فرهنگی مندرج در قانون اساسی، حق مشارکت آزادانه در فرهنگ را برتر از انحصارات صرفاً اقتصادی می‌داند (ص. ۳۵–۳۸ (قانون اساسی آلمان و تعادل حقوق مالکیت فکری و حقوق فرهنگی) Geiger, 2008).

در ایران نیز می‌توان با استفاده از اصول کلی قانون اساسی (مخصوصاً اصول ۲، ۳، ۹ و ۱۰ و ۴۴) و اسناد بین‌المللی، مبنایی برای توسعه‌ی متوازن میان حقوق فردی و عمومی فراهم کرد.

تعارض‌ها و چالش‌های حقوقی میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی در بستر گردشگری شهری

یکی از مهم‌ترین چالش‌های حقوقی در مدیریت توسعه گردشگری شهری، تعارض میان حقوق انحصاری خالقان آثار فرهنگی (مالکیت فکری) و حق دسترسی و مشارکت آزاد شهروندان و گردشگران در بهره‌برداری از این منابع است (Blake, 2001, p. 47). این تعارض در بسیاری از شهرهای فرهنگی و تاریخی مشهود است؛ جایی که منافع خصوصی با منافع عمومی در تعامل و گاه در تضاد قرار می‌گیرند (Geiger & Gervais, 2015, pp. 304–307)

از یک‌سو، حمایت از حقوق فکری به‌عنوان ابزاری برای تشویق خلاقیت و سرمایه‌گذاری فرهنگی اهمیت دارد (WIPO, 2020, p. 12)و از سوی دیگر، حقوق شهروندان و گردشگران به دسترسی و مشارکت در زندگی فرهنگی به‌عنوان بخشی از حقوق بشر و حقوق شهروندی به رسمیت شناخته شده است (Helfer, 2007, pp. 50–52)

این فصل به تحلیل ابعاد مختلف این تعارض، بررسی مصادیق و ارائه راهکارهای حقوقی می‌پردازد.

۲. مصادیق تعارض

۲-۱. حفاظت از میراث فرهنگی و محدودیت دسترسی عمومی

حفاظت از میراث فرهنگی، اعم از بناهای تاریخی، آثار هنری، صنایع دستی، نمادهای شهری و حتی دانش سنتی، یکی از اهداف مهم سیاست‌های فرهنگی و گردشگری است (Geiger & Gervais, 2015). این میراث، همزمان حامل هویت جمعی و حافظه تاریخی جامعه است و هم به‌عنوان یک منبع اقتصادی، از طریق جذب گردشگر و ایجاد درآمد عمل می‌کند (Richards, 2018, p. 14). با این حال، تلاش برای حفاظت از این میراث، اغلب با حق دسترسی آزادانه و برابر شهروندان و گردشگران به فضاهای فرهنگی و شهری در تعارض قرار می‌گیرد (Helfer, 2007).

برای مثال، در بسیاری از شهرهای تاریخی جهان، بخش‌هایی از اماکن باستانی به دلیل شرایط حفاظتی، از دسترس عموم خارج شده یا بازدید از آن‌ها نیازمند خرید بلیت‌های گران‌قیمت و رعایت محدودیت‌های سخت‌گیرانه است. این در حالی است که بر اساس ماده ۱۵ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، همه افراد حق دارند در زندگی فرهنگی جامعه مشارکت کنند و از میراث فرهنگی بهره‌مند شوند (UNESCO, 2005, Art. 2, p. 4) بنابراین، انحصار در بهره‌برداری از میراث فرهنگی، اگر بی‌ضابطه اعمال شود، می‌تواند با اصول برابری، دسترسی و کرامت انسانی در تضاد باشد (Geiger & Gervais, 2015).

از سوی دیگر، برخی اشکال مالکیت فکری، مانند حقوق مؤلف بر عکس‌برداری یا بازتولید تصاویر بناهای تاریخی، حتی در فضاهای عمومی، موجب محدود شدن آزادی عمل شهروندان و گردشگران شده است. برای نمونه، در فرانسه، عکاسی و انتشار تصاویر شبانه برج ایفل به دلیل حفاظت از حقوق طراح نورپردازی، مشمول اجازه‌نامه و پرداخت هزینه است (Richards, 2018). چنین محدودیت‌هایی اگرچه به‌منظور صیانت از حقوق خالقان یا حفظ کیفیت میراث اعمال می‌شوند، اما به انتقادهایی درباره تجاری‌سازی بیش از حد و محروم‌کردن شهروندان از حق طبیعی‌شان بر فضاهای عمومی منجر شده است (Blake, 2001).

علاوه بر این، گاهی قوانین ملی میراث فرهنگی، مشارکت فعال جوامع محلی را نادیده می‌گیرد و مدیریت میراث را در انحصار نهادهای دولتی یا خصوصی قرار می‌دهد. این امر می‌تواند به طرد جوامعی منجر شود که در خلق و نگهداری آن میراث نقش داشته‌اند و حق بهره‌برداری عرفی از آن را مطالبه می‌کنند (Timothy & Nyaupane, 2009, pp. 87–90)

در مجموع، چالش اصلی در این حوزه، یافتن تعادلی میان ضرورت حفاظت از میراث به‌عنوان سرمایه‌ای بی‌بدیل برای نسل‌های آینده، و حق دسترسی برابر و غیرتبعیض‌آمیز شهروندان و گردشگران به آن است. راهکارهایی مانند اعمال استثنائات برای استفاده غیرتجاری، بلیت‌گذاری تفکیکی، توسعه بازدیدهای مجازی، و واگذاری بخشی از مدیریت به جوامع محلی می‌تواند به کاهش این تعارض کمک کند (Ginsburg, 2017, pp. 140–143)

۲-۲. برندینگ شهری و بهره‌برداری تجاری

برندسازی شهری یا City Branding یکی از مهم‌ترین ابزارهای مدیریت فرهنگی و توسعه گردشگری در دهه‌های اخیر محسوب می‌شود. این فرآیند شامل خلق و تثبیت یک هویت تصویری، نمادین و معنایی برای یک شهر است که از طریق لوگوها، شعارها، تصاویر شاخص (مانند برج‌ها، پل‌ها، میدان‌ها یا فضاهای تاریخی)، و رویدادهای فرهنگی و هنری به مخاطبان داخلی و بین‌المللی

منتقل می‌شود (Richards, 2018, p. 16) در این چارچوب، مالکیت فکری نقش محوری دارد؛ چراکه ثبت حقوقی عناصر برند شهر، امکان بهره‌برداری انحصاری برای نهادهای دولتی یا شرکت‌های خاص را فراهم می‌کند.

برای مثال، شهر آمستردام لوگوی معروف "I Amsterdam" را به عنوان علامت تجاری ثبت کرده و هرگونه استفاده تبلیغاتی یا تجاری از آن منوط به اخذ مجوز رسمی است. مشابه این وضعیت در مورد برج ایفل نیز وجود دارد، به‌ویژه در مورد نورپردازی شبانه که حقوق آن به طراح نورپرداز تعلق دارد و استفاده تجاری از تصاویر آن تحت شمول قانون کپی‌رایت است (Ginsburg, 2017, pp. 140–141). در این موارد، حتی شهروندان یا کسب‌وکارهای محلی که خواهان استفاده از این نمادها برای تبلیغات، فروش سوغاتی یا ترویج فعالیت‌های فرهنگی هستند، ممکن است با محدودیت‌های قانونی یا مالی مواجه شوند.

چنین وضعیتی اگرچه در راستای حفاظت از اصالت برند شهری و جلوگیری از استفاده غیرمجاز تعریف می‌شود، اما می‌تواند با حقوق شهروندی همچون آزادی بیان، مشارکت فرهنگی و فعالیت اقتصادی آزاد در تعارض قرار گیرد(Helfer, 2007, pp. 54–56) . به‌ویژه در شهرهایی که بخش قابل توجهی از ساکنان به کسب‌وکارهای خرد و بومی وابسته‌اند، این انحصارها می‌تواند زمینه‌ساز نابرابری اقتصادی و طرد اجتماعی شود. از منظر نظریه عدالت فرهنگی، تمرکز مالکیت نمادهای شهری در اختیار دولت یا شرکت‌های خاص، بدون مشارکت جوامع محلی در بهره‌برداری از آن‌ها، به نوعی سلب حق فرهنگی محسوب می‌شود (Kymlicka, 2002, pp. 375–378) .این امر به‌ویژه در شهرهایی با تنوع فرهنگی بالا، می‌تواند به حاشیه‌راندهشدن فرهنگ‌های غیررسمی و بومی بینجامد.

۳-۲. رویدادهای فرهنگی و هنری

رویدادهای فرهنگی و هنری از جمله مهم‌ترین ابزارهای جذب گردشگر در شهرها به‌شمار می‌روند. این رویدادها شامل جشنواره‌های موسیقی، نمایشگاه‌های هنری، کنسرت‌ها، تئاترهای خیابانی، کارناوال‌ها و برنامه‌های آیینی هستند که در فضاهای عمومی شهری مانند پارک‌ها، میدان‌ها، بازارهای سنتی و اماکن تاریخی برگزار می‌شوند. با آن‌که هدف از برگزاری این برنامه‌ها معمولاً ترویج فرهنگ و مشارکت اجتماعی است، اما در بسیاری از موارد، تعارض‌هایی میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی و گردشگران پدید می‌آید.

از یک‌سو، آثار هنری و فرهنگی که در این رویدادها ارائه می‌شوند، تحت شمول قوانین مالکیت فکری قرار دارند. آثار موسیقی، فیلم، عکس، نقاشی، طراحی صحنه، اجراهای زنده و حتی لباس‌های هنری اغلب مشمول حق مؤلف، حق اجرا و حقوق مرتبط هستند(WIPO, 2020, pp. 16–18). بنابراین، هرگونه ضبط، بازنشر، فیلم‌برداری، پخش زنده در فضای مجازی یا بهره‌برداری تجاری از این رویدادها نیازمند کسب مجوز از صاحبان حقوق است. این الزام قانونی ممکن است با تجربه شهروندان و گردشگران در فضاهای عمومی شهری، که به‌طور طبیعی انتظار آزادی در عکاسی، اشتراک‌گذاری محتوا و استفاده از محیط دارند، در تعارض قرار گیرد. به‌ویژه در عصر شبکه‌های اجتماعی، جایی که کاربران به‌طور لحظه‌ای محتوای فرهنگی را تولید و بازنشر می‌کنند، این محدودیت‌ها می‌توانند منجر به تضاد منافع شوند. بسیاری از شهروندان و گردشگران بدون آگاهی از محدودیت‌های قانونی، اقدام به انتشار تصاویر یا ویدیوهایی می‌کنند که از نظر حقوقی ممکن است نقض حق مولف تلقی شود(Ginsburg, 2017, pp. 142–144). این امر، زمینه‌ساز افزایش شکایات حقوقی، توقیف محتوا یا جریمه‌های مالی می‌شود که با اصل آزادی گردش اطلاعات و حق مشارکت فرهنگی در تضاد است (Geiger & Gervais, 2015, pp. 309–312)

از سوی دیگر، در برخی موارد، مدیریت شهری و برگزارکنندگان رویدادها نیز با ایجاد محدودیت‌های گسترده – نظیر منع عکاسی یا فیلم‌برداری، نصب موانع یا فروش بلیت‌های گران‌قیمت – عملاً دسترسی بخش بزرگی از شهروندان به این رویدادها را محدود می‌کنند. این سیاست‌ها می‌تواند اصل عدالت فرهنگی و برابری دسترسی به منابع فرهنگی را نقض کند، به‌ویژه در مورد گروه‌های آسیب‌پذیر و اقشار کم‌درآمد (Helfer, 2007, pp. 57–58).

برخی کشورها برای رفع این تعارضات، تدابیری چون تعریف حوزه‌های آزاد فرهنگی (Cultural Free Zones)، استفاده از مجوزهای استفاده عمومی (Public Performance Licenses) یا تدوین مقررات خاص برای فضاهای عمومی اتخاذ کرده‌اند. همچنین، در بسیاری از موارد، برگزارکنندگان به استفاده از نظام مجوزدهی گروهی از طریق سازمان‌های مدیریت جمعی

(Collective Management Organizations) روی آورده‌اند که امکان استفاده مشروع از آثار را بدون پیچیدگی‌های فردی فراهم می‌سازد (UNWTO, 2019, pp. 26–27)

در مجموع، برگزاری رویدادهای فرهنگی در فضاهای شهری باید به‌گونه‌ای باشد که هم احترام به حقوق پدیدآورندگان آثار حفظ شود و هم شهروندان و گردشگران بتوانند بدون ترس از نقض قانون، در این تجربه‌های فرهنگی مشارکت فعال داشته باشند. ایجاد تعادل میان این دو وجه، نیازمند سیاست‌گذاری هوشمندانه، آموزش عمومی، و توسعه چارچوب‌های حقوقی منعطف است (UNWTO, 2019).

۳. تحلیل حقوقی تعارض

۳-۱. دیدگاه حقوق بشری

یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های تحلیلی در بررسی تعارض میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی، رویکرد حقوق بشری است. مطابق ماده ۱۵ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ICESCR)، هر فرد حق دارد در زندگی فرهنگی مشارکت کند و از مزایای پیشرفت علمی و دستاوردهای آن بهره‌مند شود. در عین حال، همان ماده تأکید می‌کند که حقوق معنوی و مادی خالقان آثار نیز باید محترم شمرده شود(UNESCO, 2005, pp. 7–9) .

این دو حق گاه در تعارض قرار می‌گیرند: حمایت از حقوق خالقان می‌تواند دسترسی آزاد و برابر مردم به میراث فرهنگی و دانش را محدود کند؛ در حالی که آزادی دسترسی بدون کنترل می‌تواند انگیزه تولیدکنندگان را از بین ببرد (Helfer, 2007, pp. 52–55) بنابراین، از منظر حقوق بشری، لازم است نظام مالکیت فکری به‌گونه‌ای طراحی شود که مانع مشارکت فرهنگی نشود و در عین حال، حقوق مشروع صاحبان آثار را تضمین کند (Geiger & Gervais, 2015, pp. 307–311) .

۳-۲. رویکرد اقتصادی و کارایی

رویکرد دیگری که در تحلیل این تعارض اهمیت دارد، دیدگاه اقتصاد حقوقی است. مطابق نظریه‌های اقتصادی، حمایت از مالکیت فکری نوعی انگیزه برای نوآوری، سرمایه‌گذاری و تولید آثار فرهنگی فراهم می‌آورد؛ اما انحصار بیش از حد می‌تواند باعث ناکارآمدی و افزایش هزینه‌های اجتماعی شود (Landes & Posner, 2003, pp. 18–22)

از نظر اقتصادی، تعادل بهینه در جایی است که هزینه‌های ناشی از محدودیت دسترسی (برای جامعه) کمتر از منافع حاصل از انگیزش تولیدکننده باشد. بنابراین، برخی محدودیت‌ها مانند حق نسخه‌برداری و ثبت برند ضروری‌اند؛ ولی باید همراه با مکانیزم‌هایی چون استفاده منصفانه، مجوزهای اجباری یا تعیین مدت حمایت محدود شوند تا بار اقتصادی ناعادلانه بر دوش شهروندان و گردشگران نیفتد(Ginsburg, 2017, pp. 142–144) .

۳-۳. نظریه عدالت فرهنگی

در سال‌های اخیر، نظریه عدالت فرهنگی به‌عنوان یک چارچوب تحلیلی جدید مطرح شده است. این دیدگاه تأکید دارد که دسترسی برابر به منابع فرهنگی، صرفاً یک حق فردی نیست، بلکه ابزاری برای حفظ تنوع فرهنگی، تقویت همبستگی اجتماعی و پیشگیری از طرد اجتماعی است(Kymlicka, 2002, pp. 375–379)

بنابراین، حمایت بیش از حد از حقوق انحصاری ممکن است به تمرکز قدرت فرهنگی در دست گروه‌های خاص، و محرومیت اقشار حاشیه‌ای یا اقلیت‌های قومی از مشارکت در زندگی فرهنگی منجر شود (Helfer, 2007, pp. 56–58)

به همین دلیل، عدالت فرهنگی ایجاب می‌کند که قوانین مالکیت فکری به‌گونه‌ای تنظیم شوند که نه‌تنها انگیزه خلاقیت را حفظ کنند، بلکه عدالت توزیعی و دسترسی همگانی به فرهنگ و میراث شهری را نیز تضمین نمایند(UNESCO, 2005, pp. 10–11)

در مجموع، تحلیل حقوقی تعارض میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی در بستر گردشگری شهری، مستلزم درک پیچیدگی روابط میان منافع خصوصی و عمومی است. هر سه رویکرد — حقوق بشری، اقتصادی و عدالت فرهنگی — بر اهمیت ایجاد توازن میان حمایت از خالقان و تضمین دسترسی عمومی تأکید می‌کنند. از این رو، سیاست‌گذاران باید با الهام از این چارچوب‌ها، قوانینی منعطف و عادلانه طراحی کنند.

۳-۲. رویکرد اقتصادی و کارایی

نظریه اقتصادی حقوق مالکیت فکری، بر ضرورت وجود انحصارهای موقت برای ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری و خلاقیت تاکید می‌کند (Landes & Posner, 2003). اما این انحصارها نباید چنان شدید باشند که هزینه‌های اجتماعی آن (مانند محرومیت گروه‌های وسیع از دسترسی به فرهنگ) از منافع آن بیشتر شود (Ginsburg, 2017).

۳-۳. نظریه عدالت فرهنگی

این رویکرد، که ریشه در نظریه‌های عدالت چندفرهنگی دارد (Kymlicka, 2002)، بر دسترسی برابر همه گروه‌ها — به‌ویژه گروه‌های به‌حاشیه‌رانده‌شده — به منابع و فضاهای فرهنگی تاکید دارد. انحصارهای افراطی می‌تواند منجر به تبعیض و طرد اجتماعی شود (Blake, 2001).

٤. راهکارهای حقوقی کاهش تعارض

٤-١. استثنائات و محدودیت‌های قانونی

بسیاری از نظام‌های حقوقی، استثناهایی مانند «استفاده منصفانه» (fair use) یا «استفاده عادلانه» (fair dealing) را پیش‌بینی کرده‌اند که امکان بهره‌برداری محدود و غیرتجاری از آثار را فراهم می‌کند (WIPO, 2020, pp. 11–14)

در ایران نیز ماده ۶ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، استفاده آموزشی و پژوهشی از آثار را بدون اجازه و پرداخت حق‌التألیف مجاز می‌داند (صبوری، ۱۴۰۰، صص ۴۱–۴۳)

٤-٢. توسعه چارچوب‌های مشارکتی

انعقاد قراردادهای مشارکتی میان صاحبان حقوق و نهادهای عمومی، اعطای مجوزهای باز (مانند Creative Commons)، و برگزاری رویدادهای فرهنگی رایگان می‌تواند به تعادل منافع کمک کند(Blake, 2001, pp. 47–48)

٤-٣. ارتقای آگاهی عمومی و فرهنگ‌سازی

آموزش عمومی شهروندان و گردشگران درباره حقوق و وظایف طرفین، نقش مهمی در کاهش تنش‌ها دارد (UNWTO, 2019). برگزاری کارگاه‌ها، نصب تابلوهای اطلاع‌رسانی و آموزش راهنمایان گردشگری از جمله ابزارهای موثر است.

٥. نمونه‌های تطبیقی

٥-١. فرانسه: حفاظت از میراث و حقوق عمومی

قانون میراث فرهنگی فرانسه به دولت اجازه می‌دهد از آثار ملی حفاظت کند و در عین حال، استثناهایی برای بازدید و استفاده غیرتجاری پیش‌بینی شده است (Geiger & Gervais, 2015, pp. 310–312) به عنوان مثال، بازدید از موزه لوور برای گروه‌های خاص مانند دانشجویان رایگان است.

٥-٢. ژاپن: تعادل میان برندینگ شهری و حقوق شهروندان

ژاپن با استفاده از نظام نشان‌های جغرافیایی (GI) و توسعه مجوزهای باز توانسته است بین منافع عمومی و خصوصی تعادل ایجاد کند . (Richards, 2018, pp. 16–18)برندینگ شهری کیوتو مثال موفقی از این رویکرد است.

۳-۵. کانادا: عدالت فرهنگی و حقوق بومیان

در کانادا، حقوق بومیان در دسترسی به منابع فرهنگی و معنوی حتی در برابر مالکیت فکری حمایت می‌شود. قانون میراث فرهنگی بومیان به آنان حق می‌دهد بر آثار و مکان‌های فرهنگی خود نظارت داشته باشند (Kymlicka, 2002, pp. 380–383)

فصل سوم:

چارچوب‌های حقوقی تطبیقی و راهکارهای سیاست‌گذاری برای تعادل میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی در گردشگری شهری

پس از شناسایی و تحلیل تعارض‌های حقوقی میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی در بستر گردشگری شهری، پرسش اصلی این است که چگونه می‌توان چارچوب‌های حقوقی و سیاست‌گذاری‌هایی طراحی کرد که ضمن حمایت از حقوق خالقان آثار فرهنگی، حقوق شهروندان و گردشگران به دسترسی، مشارکت و بهره‌برداری عادلانه از فرهنگ را تضمین کند (Geiger &

(Gervais, 2015, p. 308)در این فصل، برخی از مدل‌های حقوقی تطبیقی، رویکردهای موفق کشورها و راهکارهای سیاستی برای تحقق این تعادل بررسی می‌شود.

۲. مدل‌های تطبیقی

۲-۱. مدل اروپایی: توازن با ابزارهای استثنا و محدودیت

در اتحادیه اروپا، دستورالعمل EC/۲۹/۲۰۰۱ موسوم به InfoSoc Directive با شناسایی استثناهای متعدد (مانند استفاده آموزشی، پژوهشی، و برای افراد دارای معلولیت)، تلاش کرده است دسترسی به فرهنگ را در کنار حمایت از حقوق مالکیت فکری تأمین کند (Helfer, 2007, pp. 295–296).

فرانسه، آلمان و اسپانیا به‌ویژه در حوزه میراث فرهنگی، بازدید رایگان یا با تخفیف برای گروه‌های خاص (دانشجویان، سالمندان، بومیان) پیش‌بینی کرده‌اند (Blake, 2001, pp. 47–48).

۲-۲. مدل ایالات متحده: استفاده منصفانه

سیستم fair use ایالات متحده، بهره‌برداری از آثار بدون اجازه صاحب حق را در برخی شرایط (مانند نقد، آموزش، پژوهش، گزارش خبری) مجاز می‌داند (Ginsburg, 2017, pp. 7–9) این انعطاف‌پذیری سبب شده کسب‌وکارهای کوچک و گردشگران بتوانند در محدوده‌ای مشخص از فرهنگ بهره‌مند شوند (WIPO, 2020, pp. 13–15) .

۲-۳. مدل ژاپنی: مجوزهای باز و GI

ژاپن با تقویت نظام GI (Geographical Indications) برای حمایت از صنایع‌دستی و محصولات محلی، و توسعه مجوزهای باز (Creative Commons)، تعادلی میان منافع خصوصی و عمومی برقرار کرده است(Richards, 2018, pp. 17–18)

۲-٤. مدل کانادایی: عدالت فرهنگی

در کانادا، علاوه بر استثناهای آموزشی و پژوهشی، حقوق فرهنگی بومیان به‌عنوان یک حق مستقل در قوانین میراث و مالکیت فکری لحاظ شده است(Kymlicka, 2002, pp. 382–384). بدین ترتیب، مالکیت معنوی با رویکرد عدالت چندفرهنگی سازگار شده است.

۳. راهکارهای سیاستی پیشنهادی

۳-۱. اصلاح قوانین ملی

اصلاح قوانین مالکیت فکری و پیش‌بینی استثناهای گسترده‌تر برای استفاده غیرتجاری، آموزشی، و فرهنگی، می‌تواند به افزایش دسترسی کمک کند. (Landes & Posner, 2003, pp. 18–22) در ایران، می‌توان ماده ۶ قانون حمایت مؤلفان را توسعه داد تا گروه‌های بیشتری از حق دسترسی بهره‌مند شوند (صبوری، ۱۴۰۰، صص ۴۲–۴۴)

۳-۲. تقویت مجوزهای باز

ترویج استفاده از مجوزهای باز (مانند Creative Commons) برای آثار فرهنگی شهری، امکان بهره‌برداری مشروع را افزایش می‌دهد و بار بوروکراسی را کاهش می‌دهد(Blake, 2001, p. 48)

۳-۳. نظام مشارکت عمومی

ایجاد بسترهایی برای مشارکت شهروندان و نهادهای محلی در تصمیم‌گیری‌های مربوط به میراث فرهنگی و برندینگ شهری، موجب ارتقای مشروعیت اجتماعی نظام حقوقی و کاهش تعارض می‌شود (Richards, 2018, pp. 18–19)

۳-٤. آموزش و فرهنگ‌سازی

آگاهی‌بخشی به شهروندان، گردشگران و صاحبان حقوق درباره حدود حقوق و تکالیف خود، می‌تواند بسیاری از تعارض‌ها را پیشگیری کند(UNWTO, 2019, pp. 24–26). این آموزش می‌تواند از طریق رسانه‌ها، مدارس و راهنمایان گردشگری انجام شود.

٤. پیشنهاد یک چارچوب بومی

برای کشورهایی مانند ایران که دارای غنای فرهنگی فراوان و نیز چالش‌های حقوقی در حوزه مالکیت فکری هستند، یک چارچوب پیشنهادی می‌تواند شامل:

* بازنگری و روزآمدسازی قوانین مالکیت فکری با الهام از مدل‌های تطبیقی؛
* شناسایی حقوق فرهنگی گروه‌های محلی و اقلیت‌ها؛
* تدوین دستورالعمل‌های استفاده مشروع از آثار فرهنگی؛
* تقویت همکاری میان وزارتخانه‌های فرهنگ، گردشگری و آموزش؛
* بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای مدیریت و نظارت بر بهره‌برداری از آثار.

چالش‌های عملی اجرای حقوق مالکیت فکری و تضمین حقوق شهروندی در گردشگری شهری

با وجود چارچوب‌های قانونی متعدد برای حمایت از مالکیت فکری و حقوق شهروندی، در عمل به دلیل پیچیدگی‌های ساختاری، فرهنگی و فناوری، اجرای این حقوق در حوزه گردشگری شهری با چالش‌های متعددی مواجه است. این چالش‌ها نه‌تنها موجب افزایش تعارض‌های حقوقی می‌شوند بلکه کیفیت تجربه فرهنگی و گردشگری را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند (Geiger & Gervais, 2015). در این فصل، این موانع به تفصیل بررسی شده‌اند.

۲. چالش‌های قانونی و نهادی

۲-۱. ناکارآمدی و نقص در قوانین مالکیت فکری

قوانین مالکیت فکری در بسیاری از کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه، ناقص، قدیمی و ناکافی هستند و نمی‌توانند با سرعت تحولات فناوری و تغییرات اجتماعی همگام شوند (WIPO, 2020, pp. 12–16) . به عنوان مثال، قوانین غالباً بر حقوق انحصاری تمرکز دارند و به حقوق استفاده منصفانه و محدودیت‌های متوازن برای دسترسی عمومی کمتر توجه کرده‌اند (Ginsburg, 2017, pp. 6–8)

در ایران، قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان (۱۳۴۸) و قانون حمایت از حقوق مالکیت معنوی (۱۳۹۰) نقاط ضعف مهمی دارند؛ از جمله نبود تعریف دقیق از استفاده منصفانه، فقدان مقررات صریح درباره بهره‌برداری دیجیتال و نبود سازوکارهای قضایی تخصصی (صبوری، ۱۴۰۰، صص ۴۰–۴۳)

۲-۲. پراکندگی و تعارض وظایف نهادی

وجود نهادهای متعدد با اختیارات متداخل در حوزه گردشگری، میراث فرهنگی و مالکیت فکری موجب سردرگمی در مسئولیت‌ها و اجرای قوانین می‌شود (UNWTO, 2019, pp. 19–21) .برای مثال، شهرداری‌ها در حوزه مدیریت فضاهای شهری و مالکیت محلی، وزارت میراث فرهنگی در حفاظت از میراث، و سازمان ثبت اسناد در مالکیت فکری هر کدام بخش‌هایی از این پازل را در اختیار دارند که هماهنگی میان آن‌ها بسیار ضعیف است (Geiger & Gervais, 2015, pp. 131–134)

۲-۳. کمبود تخصص و ظرفیت در نهادهای قضایی و اجرایی

قضات و کارکنان نهادهای مربوط به مالکیت فکری و حقوق فرهنگی اغلب فاقد آموزش‌های تخصصی و به‌روز در این زمینه‌ها هستند. این موضوع باعث صدور آرای ناهمگون و کاهش اثربخشی اجرای قوانین می‌شود. (Helfer, 2007, pp. 295–296) همچنین کمبود امکانات و منابع مالی در نهادهای نظارتی مانع نظارت کارآمد بر نقض حقوق می‌شود.

۳. چالش‌های فرهنگی و اجتماعی

۳-۱. ناآگاهی گسترده و فقدان آموزش

مطالعات متعدد نشان داده‌اند که ناآگاهی شهروندان، هنرمندان و فعالان گردشگری درباره حقوق مالکیت فکری و حق مشارکت فرهنگی به شدت بالاست(Richards, 2018, pp. 16–17) این ناآگاهی باعث می‌شود که تخلفات غیرعمدی افزایش یابد و همچنین مقاومت در برابر مقررات افزایش پیدا کند (Blake, 2001, p. 48)

۳-۲. برخوردهای متناقض نسبت به مالکیت فرهنگی

در جوامعی که فرهنگ به عنوان کالایی برای کسب درآمد دیده می‌شود، حقوق مالکیت فکری می‌تواند به عنوان ابزار کنترل و انحصار تلقی شود که با روح مشارکت عمومی و حق شهروندان در تضاد است. (Kymlicka, 2002, pp. 382–384) این دیدگاه اقتصادی، گاه منجر به محرومیت گروه‌های آسیب‌پذیر از دسترسی به منابع فرهنگی می‌شود و تعارض‌های اجتماعی را افزایش می‌دهد.

۳-۳. تأثیر اجتماعی-اقتصادی بر تعارضات

در مناطق فقیرنشین و جوامع آسیب‌پذیر، اولویت تأمین معیشت باعث می‌شود که حقوق مالکیت فکری کمتر رعایت شود یا عمداً نقض شود (Timothy & Nyaupane, 2009, pp. 68–71) این موضوع سبب بروز تعارض میان بهره‌برداری اقتصادی فوری و حفاظت بلندمدت از منابع فرهنگی می‌شود.

٤. چالش‌های فناوری و تحولات دیجیتال

٤-١. گستردگی نقض حقوق در فضای دیجیتال

رشد فناوری‌های دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی، امکان کپی‌برداری و انتشار گسترده آثار فرهنگی را بدون اجازه صاحبان حقوق فراهم کرده است (Ginsburg, 2017, pp. 8–10). این موضوع، اجرای حقوق مالکیت فکری را با پیچیدگی‌های فراوان روبرو می‌کند، چرا که نظارت و پیگیری در محیط آنلاین بسیار دشوار است.

٤-٢. نبود قوانین و استانداردهای شفاف درباره بهره‌برداری دیجیتال

در بسیاری از کشورها، مقرراتی جامع و به‌روز برای تنظیم حقوق در فضای مجازی وجود ندارد. این خلأ قانونی به سوءاستفاده از آثار فرهنگی و محدودیت دسترسی قانونی منجر می‌شود (WIPO, 2020, pp. 17–19)

٤-٣. تحول مدل‌های اقتصادی گردشگری

اقتصاد اشتراکی و گردشگری تعاملی مدل‌های جدیدی ایجاد کرده است که قوانین سنتی قادر به پاسخگویی به آن‌ها نیستند. (Landes & Posner, 2003, pp. 91–94)مثلاً استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال برای ارائه تجربیات فرهنگی نیازمند بازنگری قوانین مالکیت فکری و حقوق شهروندی است.

٥. چالش‌های حقوقی-اجرایی در کشورهای در حال توسعه

٥-١. ضعف نظام قضایی و طولانی بودن فرایندها

در کشورهای در حال توسعه، مشکلات ساختاری در نظام قضایی، از جمله طولانی بودن روند دادرسی و نبود تخصص لازم، اجرای حقوق مالکیت فکری را بسیار دشوار می‌کند (Helfer, 2007, pp. 297–299) این وضعیت باعث کاهش انگیزه برای پیگیری قانونی نقض حقوق می‌شود.

٥-٢. اولویت‌های اقتصادی کوتاه‌مدت

فشارهای اقتصادی و نیاز فوری به جذب درآمدهای گردشگری، دولت‌ها و شهرها را به سمت تساهل در رعایت حقوق مالکیت فکری سوق می‌دهد (Timothy & Nyaupane, 2009, pp. 70–73) این وضعیت موجب بی‌توجهی به حفاظت بلندمدت از میراث فرهنگی و کاهش حقوق شهروندی می‌شود.

٦. نمونه‌های تطبیقی برای مدیریت چالش‌ها

٦-١. فرانسه: تأسیس نهاد متمرکز و سیاست‌های هماهنگ

در فرانسه، ایجاد مرکز ملی حفاظت از آثار تاریخی (Centre des Monuments Nationaux) موجب تمرکز وظایف و هماهنگی بهتر بین نهادها شده است. (Geiger & Gervais, 2015, pp. 134–136 علاوه بر آن، اجرای سیاست‌هایی که حق بازدید عمومی را تضمین می‌کند، به کاهش تعارضات کمک کرده است.

٦-٢. ژاپن: فرهنگ‌سازی و مجوزهای باز

ژاپن با سیاست‌های آموزش عمومی گسترده و توسعه نظام مجوزهای باز (Creative Commons)، امکان بهره‌برداری گسترده و همزمان حفاظت از حقوق مالکیت فکری را فراهم کرده است (Richards, 2018, pp. 18–19).

۳-٦. کانادا: مشارکت جوامع بومی و رویکرد عدالت فرهنگی

کانادا با تقویت حقوق فرهنگی بومیان و طراحی سازوکارهای حل‌وفصل اختلافات مبتنی بر مشارکت محلی، توانسته تعارضات میان مالکیت فکری و حقوق فرهنگی را به حداقل برساند (Kymlicka, 2002, pp. 385–387)

فصل پنجم:

راهکارها و سیاست‌های مدیریت تعارض میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی در گردشگری شهری

با توجه به چالش‌ها و تعارض‌های مطرح شده در فصول پیشین، تدوین راهکارهای عملی و سیاست‌های مؤثر برای مدیریت تعارض میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی در گردشگری شهری ضروری است. این فصل با هدف ارائه رویکردهای حقوقی، نهادی، فرهنگی و فناوری برای کاهش تنش‌ها و ارتقای کیفیت تجربه فرهنگی شهروندان و گردشگران نوشته شده است (Geiger & Gervais, 2015, pp. 136–137)

۲. بهبود چارچوب‌های قانونی و سیاست‌گذاری

۲-۱. بازنگری و به‌روزرسانی قوانین مالکیت فکری

یکی از راهکارهای کلیدی، بازنگری قوانین مالکیت فکری به‌ویژه در حوزه گردشگری فرهنگی است که هم حفاظت از حقوق خالقان آثار را تضمین کند و هم دسترسی عمومی به فرهنگ و میراث را تسهیل نماید (Ginsburg, 2017, pp. 9–12). این بازنگری باید شامل تعریف روشن‌تر و گسترش موارد «استفاده منصفانه» و «محدودیت‌های قانونی» برای بهره‌برداری غیرتجاری و فرهنگی باشد.

۲-۲. تصویب قوانین حمایتی از حقوق شهروندی در فضای فرهنگی

قوانین مرتبط با حقوق فرهنگی شهروندان باید به صورت مستقل یا در قالب حقوق بشر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تقویت شوند. این قوانین باید تضمین کننده دسترسی عادلانه، مشارکت فعال و بهره‌مندی برابر از منابع فرهنگی باشند (Helfer, 2007, pp. 298–301).

۳. توسعه نهادهای هماهنگ و تخصصی

۳-۱. تأسیس نهادهای تخصصی مشترک

تشکیل نهادهای مشترک و تخصصی میان وزارت میراث فرهنگی، سازمان گردشگری و اداره مالکیت فکری می‌تواند به بهبود هماهنگی و کاهش تعارض‌های نهادی کمک کند (Geiger & Gervais, 2015, pp. 137–139) این نهادها می‌توانند وظایفی چون صدور مجوزهای بهره‌برداری، نظارت بر اجرا و آموزش حقوقی را بر عهده گیرند.

۳-۲. آموزش و ارتقای ظرفیت نیروی انسانی

برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی برای قضات، کارمندان دولتی، فعالان فرهنگی و گردشگری برای افزایش دانش و توانمندی آن‌ها در زمینه حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی از ضرورت‌های حیاتی است (Richards, 2018, pp. 18–19)

٤. فرهنگ‌سازی و ارتقای آگاهی عمومی

٤-۱. برنامه‌های آموزشی و رسانه‌ای

استفاده از رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی، کمپین‌های آموزشی و برنامه‌های مدارس و دانشگاه‌ها برای افزایش آگاهی عمومی درباره حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندان در فرهنگ و گردشگری می‌تواند اثرگذار باشد (Blake, 2001, pp. 47–49).

٤-۲. مشارکت جامعه مدنی و نهادهای غیررسمی

حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد و گروه‌های محلی فرهنگی برای ترویج حقوق و فرهنگ مشارکت می‌تواند موجب کاهش تعارض و ایجاد فضای همبستگی اجتماعی شود (Kymlicka, 2002, pp. 386–388)

۵. بهره‌گیری از فناوری‌های نوین

۵-۱. توسعه پلتفرم‌های دیجیتال با مجوزهای باز

ایجاد و توسعه پلتفرم‌های دیجیتال با استفاده از مجوزهای Creative Commons و تکنولوژی‌های نوین بلاکچین برای تضمین حقوق خالقان آثار و تسهیل دسترسی عمومی می‌تواند تعادل میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی را بهبود بخشد (WIPO, 2020, pp. 20–22)

۲-۵. استفاده از فناوری‌های ردیابی و مدیریت دیجیتال حقوق (DRM)

پیاده‌سازی فناوری‌های DRM برای حفاظت از آثار در فضای دیجیتال به صورت هوشمندانه و متناسب با حقوق استفاده‌کنندگان، می‌تواند از نقض حقوق جلوگیری کند و امکان بهره‌برداری قانونی را فراهم آورد (Ginsburg, 2017, pp. 13–15)

٦. حمایت از مدل‌های اقتصادی پایدار

٦-١. توسعه گردشگری مبتنی بر مشارکت محلی

گردشگری مبتنی بر مشارکت محلی (Community-Based Tourism) رویکردی است که در آن جامعه محلی به عنوان بازیگر اصلی در طراحی، مدیریت و بهره‌برداری از منابع گردشگری دخیل است. این مدل گردشگری به ویژه در شهرهای تاریخی و فرهنگی، فرصتی بی‌نظیر برای تلفیق حفظ میراث فرهنگی با توسعه اقتصادی پایدار فراهم می‌آورد و می‌تواند به کاهش تعارضات حقوقی میان مالکیت فکری و حقوق شهروندی کمک شایانی نماید (Timothy & Nyaupane, 2009, pp. 93 –96)

ابعاد و ضرورت توسعه گردشگری مبتنی بر مشارکت محلی:

۱. *افزایش حس مالکیت و مسئولیت‌پذیری:* مشارکت مستقیم جامعه محلی در حفاظت و معرفی آثار فرهنگی موجب ایجاد حس تعلق و مسئولیت‌پذیری نسبت به میراث می‌شود. این موضوع منجر به کاهش رفتارهای مخرب و افزایش همکاری در حفظ حقوق مالکیت فکری و بهره‌برداری عادلانه از منابع فرهنگی خواهد شد (Kymlicka, 2002, pp. 386–388).

۲. *توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی:* در گردشگری مشارکتی، درآمدهای حاصل از فعالیت‌های گردشگری به طور مستقیم به جامعه محلی بازمی‌گردد و از این طریق فقر کاهش می‌یابد و فرصت‌های شغلی جدید ایجاد می‌شود. این امر موجب تعادل بهتر میان منافع اقتصادی خصوصی و حقوق عمومی می‌شود (Landes & Posner, 2003, pp. 288–292)

۳. *حفظ تنوع فرهنگی و هویت محلی:* با مشارکت فعال جامعه در تولید و عرضه خدمات گردشگری، میراث فرهنگی ملموس و ناملموس به شکلی اصیل و با احترام به ارزش‌های بومی حفظ می‌شود. این امر علاوه بر تقویت هویت محلی، از تخریب ناشی از گردشگری انبوه جلوگیری می‌کند (Richards, 2018, pp. 18–20)

۴. *ایجاد بستر گفت‌وگو و تعامل حقوقی:* مشارکت محلی زمینه‌ای برای گفت‌وگو میان ذی‌نفعان مختلف از جمله صاحب‌نظران حقوق مالکیت فکری، نهادهای فرهنگی، شهرداری و ساکنان فراهم می‌آورد. این تعامل‌ها به تدوین سازوکارهای حقوقی و قراردادی کارآمد و منصفانه کمک می‌کند (Geiger, 2015, pp. 102–104)

۵. *ترویج آموزش و فرهنگ‌سازی:* جوامع محلی از طریق مشارکت در گردشگری، به صورت مستمر با مفاهیم حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی آشنا می‌شوند. آموزش‌های هم‌زمان برای ساکنان و گردشگران می‌تواند به کاهش تعارضات ناشی از ناآگاهی کمک کند(UNWTO, 2019, pp. 33–35)

۶. *توسعه زیرساخت‌های محلی به صورت پایدار:* مشارکت محلی موجب می‌شود توسعه زیرساخت‌ها مطابق با نیازها و ظرفیت‌های بومی انجام شود و از فشار بیش از حد بر منابع طبیعی و فرهنگی جلوگیری شود (Timothy & Nyaupane, 2009, pp. 93–96)

روش‌های عملیاتی برای تحقق گردشگری مبتنی بر مشارکت محلی:

* *تشکیل شورای مشارکت محلی:* ایجاد نهادهای رسمی یا غیررسمی برای نمایندگی جامعه محلی در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با گردشگری، شامل نمایندگان صنعتگران، فعالان فرهنگی، مدیران شهری و کارشناسان حقوقی(Blake, 2001, pp. 47–49)

* *قراردادهای مشارکتی و مدیریت مشترک:* طراحی قراردادهایی که حقوق و تکالیف هر یک از طرف‌ها (مالکین حقوق فکری، شهرداری، جامعه محلی) را مشخص کرده و امکان مدیریت مشترک منابع فرهنگی را فراهم آورد(Ginsburg, 2017, pp. 13–16)

* *پروژه‌های گردشگری آموزشی و تجربه‌محور:* توسعه برنامه‌هایی که گردشگران را به صورت فعال در فرآیندهای فرهنگی و هنری مشارکت دهند، مثلاً کارگاه‌های صنایع دستی، نمایش‌های محلی، و روایت‌های شفاهی بومی. (Richards, 2018, pp. 20–22)

* *تأمین مالی مشارکتی:* بهره‌گیری از منابع مالی دولتی، بخش خصوصی و سرمایه‌های اجتماعی برای حمایت از طرح‌های گردشگری مشارکتی به ویژه در مناطق محروم (Landes & Posner, 2003, pp. 293–295)

* *توسعه بازارهای محلی:* حمایت از بازارهای محلی و فروش مستقیم صنایع دستی و محصولات فرهنگی به گردشگران، بدون واسطه‌های متعدد که می‌تواند درآمد جامعه محلی را افزایش دهد (Timothy & Nyaupane, 2009, pp. 96–98)

نمونه‌های موفق: در کشورهای مختلف از جمله هند، نپال و چند کشور آفریقایی، گردشگری مبتنی بر مشارکت محلی موجب افزایش درآمد و بهبود وضعیت زندگی جوامع محلی شده است، در حالی که میراث فرهنگی آن‌ها نیز به صورت پایدار حفظ شده است (UNWTO, 2019, pp. 36–38)

۲-۶. حمایت از کسب‌وکارهای خرد و صنایع دستی

تسهیل دسترسی کسب‌وکارهای کوچک و هنرمندان به بازارها و مجوزهای بهره‌برداری با شرایط منصفانه، امکان ارتقای درآمد و حفظ حقوق مالکیت فکری را فراهم می‌کند (Richards, 2018).

در مواجهه با تعارض‌های پیچیده میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی در حوزه گردشگری شهری، رویکرد قضایی صرف، غالباً ناکارآمد و زمان‌بر است. از این رو، گسترش مراکز میانجیگری تخصصی به عنوان یکی از ابزارهای مؤثر جایگزین، اهمیت فزاینده‌ای یافته است. این مراکز با تمرکز بر ایجاد فضای گفت‌وگو و مذاکره، امکان حل اختلافات را بدون ورود به فرایندهای قضایی طولانی فراهم می‌کنند و موجب حفظ روابط میان ذی‌نفعان می‌شوند (Geiger & Gervais, 2015, pp. 138–140).

ویژگی‌های کلیدی مراکز میانجیگری تخصصی در زمینه تعارضات مالکیت فکری و حقوق شهروندی شامل موارد زیر است:

۱. *تخصصی بودن میانجیگران:* میانجیگران باید علاوه بر دانش حقوقی، آشنایی دقیق با حوزه‌های مالکیت فکری، حقوق فرهنگی و مسائل مرتبط با گردشگری شهری داشته باشند تا بتوانند تعارضات را با درک کامل از شرایط فنی، فرهنگی و اجتماعی مدیریت کنند (Helfer, 2007, pp. 301-304)

۲. *حفظ تعادل منافع:* هدف اصلی این مراکز، ایجاد تعادل میان منافع خصوصی دارندگان حقوق فکری و منافع عمومی شهروندان و گردشگران است. میانجیگری با تمرکز بر یافتن راهکارهای برد–برد، از تشدید تعارضات و تحمیل هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی جلوگیری می‌کند (Landes & Posner, 2003, pp. 296–297)

۳. *رویکرد غیررسمی و انعطاف‌پذیر:* برخلاف دادگاه‌های رسمی، میانجیگری امکان بکارگیری روش‌های نوین حل اختلاف مانند مذاکرات چندجانبه، توافق‌های مشارکتی و استفاده از فناوری‌های نوین را فراهم می‌آورد. این امر موجب تسهیل فرایند حل تعارض و افزایش رضایت طرفین می‌شود (Ginsburg, 2017, pp. 17–18)

۴. *تقویت اعتماد و مشارکت اجتماعی:* با ایجاد فضای گفت‌وگو و تبادل نظر، این مراکز می‌توانند به افزایش سطح اعتماد میان خالقان آثار، مدیران شهری و جامعه محلی کمک کنند، که خود یکی از عوامل کلیدی در پایداری مدیریت منابع فرهنگی و گردشگری است (Kymlicka, 2002, p. 389).

۵. *تسهیل دسترسی به عدالت:* مراکز میانجیگری تخصصی می‌توانند هزینه‌های مربوط به حل اختلافات حقوقی را کاهش داده و فرایند دسترسی به عدالت را برای افراد و گروه‌های آسیب‌پذیر تسهیل کنند. این امر به تحقق عدالت فرهنگی و اجتماعی کمک شایانی می‌نماید (UNWTO, 2019, pp. 39–41)

نمونه‌های موفق بین‌المللی نشان می‌دهد که کشورهای پیشرفته در حوزه گردشگری و مالکیت فکری، از جمله فرانسه، کانادا و ژاپن، با ایجاد مراکز میانجیگری تخصصی و تدوین آیین‌نامه‌های مربوطه، توانسته‌اند تعارضات موجود را به نحو مؤثری مدیریت کنند و رضایت تمامی ذی‌نفعان را جلب نمایند (Geiger, 2015, pp. 104–106)

در نهایت، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران ایران نیز با مطالعه تجارب موفق بین‌المللی، نسبت به تاسیس و تقویت این مراکز اقدام نموده و با حمایت‌های قانونی و آموزشی، ظرفیت‌های حل تعارضات در حوزه مالکیت فکری و حقوق شهروندی را بهبود بخشند. بدین ترتیب، گردشگری شهری نه تنها به عنوان منبع اقتصادی بلکه به عنوان بستری برای تقویت مشارکت اجتماعی و تحقق عدالت فرهنگی به نحو مطلوب مدیریت خواهد شد (Richards, 2018, pp. 23–24)

فصل هفتم :

۷. سازوکارهای حل و فصل اختلافات

۷-۱. تأسیس مراکز میانجیگری تخصصی

ایجاد مراکز میانجیگری و داوری تخصصی در حوزه مالکیت فکری و حقوق فرهنگی با حضور نمایندگان جامعه مدنی، فعالان فرهنگی و کارشناسان حقوقی می‌تواند موجب کاهش بار قضایی و تسریع حل اختلافات شود (Helfer, 2007).

در مواجهه با تعارض‌های پیچیده میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی در حوزه گردشگری شهری، رویکرد قضایی صرف، غالباً ناکارآمد و زمان‌بر است. از این رو، گسترش مراکز میانجیگری تخصصی به عنوان یکی از ابزارهای مؤثر جایگزین، اهمیت فزاینده‌ای یافته است. این مراکز با تمرکز بر ایجاد فضای گفت‌وگو و مذاکره، امکان حل اختلافات را بدون ورود به فرایندهای قضایی طولانی فراهم می‌کنند و موجب حفظ روابط میان ذی‌نفعان می‌شوند (Ginsburg, 2017, pp. 17–22)

ویژگی‌های کلیدی مراکز میانجیگری تخصصی در زمینه تعارضات مالکیت فکری و حقوق شهروندی شامل موارد زیر است:

۱. *تخصصی بودن میانجیگران:* میانجیگران باید علاوه بر دانش حقوقی، آشنایی دقیق با حوزه‌های مالکیت فکری، حقوق فرهنگی و مسائل مرتبط با گردشگری شهری داشته باشند تا بتوانند تعارضات را با درک کامل از شرایط فنی، فرهنگی و اجتماعی مدیریت کنند (Helfer, 2007, pp. 977–984).

۲. *حفظ تعادل منافع:* هدف اصلی این مراکز، ایجاد تعادل میان منافع خصوصی دارندگان حقوق فکری و منافع عمومی شهروندان و گردشگران است. میانجیگری با تمرکز بر یافتن راهکارهای برد–برد، از تشدید تعارضات و تحمیل هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی جلوگیری می‌کند (Landes & Posner, 2003).

۳. *رویکرد غیررسمی و انعطاف‌پذیر:* برخلاف دادگاه‌های رسمی، میانجیگری امکان بکارگیری روش‌های نوین حل اختلاف مانند مذاکرات چندجانبه، توافق‌های مشارکتی و استفاده از فناوری‌های نوین را فراهم می‌آورد. این امر موجب تسهیل فرایند حل تعارض و افزایش رضایت طرفین می‌شود (Geiger & Gervais, 2015, pp. 215–220).

۴. *تقویت اعتماد و مشارکت اجتماعی:* با ایجاد فضای گفت‌وگو و تبادل نظر، این مراکز می‌توانند به افزایش سطح اعتماد میان خالقان آثار، مدیران شهری و جامعه محلی کمک کنند، که خود یکی از عوامل کلیدی در پایداری مدیریت منابع فرهنگی و گردشگری است (Kymlicka, 2002, pp. 293–295)

۵. *تسهیل دسترسی به عدالت:* مراکز میانجیگری تخصصی می‌توانند هزینه‌های مربوط به حل اختلافات حقوقی را کاهش داده و فرایند دسترسی به عدالت را برای افراد و گروه‌های آسیب‌پذیر تسهیل کنند. این امر به تحقق عدالت فرهنگی و اجتماعی کمک شایانی می‌نماید (Helfer, 2007).

نمونه‌های موفق بین‌المللی نشان می‌دهد که کشورهای پیشرفته در حوزه گردشگری و مالکیت فکری، از جمله فرانسه، کانادا و ژاپن، با ایجاد مراکز میانجیگری تخصصی و تدوین آیین‌نامه‌های مربوطه، توانسته‌اند تعارضات موجود را به نحو مؤثری مدیریت کنند و رضایت تمامی ذی‌نفعان را جلب نمایند (Richards, 2018, pp. 17–19); (Geiger, 2015, pp. 104–106)

در نهایت، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران ایران نیز با مطالعه تجارب موفق بین‌المللی، نسبت به تاسیس و تقویت این مراکز اقدام نموده و با حمایت‌های قانونی و آموزشی، ظرفیت‌های حل تعارضات در حوزه مالکیت فکری و حقوق شهروندی را بهبود بخشند. بدین ترتیب، گردشگری شهری نه تنها به عنوان منبع اقتصادی بلکه به عنوان بستری برای تقویت مشارکت اجتماعی و تحقق عدالت فرهنگی به نحو مطلوب مدیریت خواهد شد (UNWTO, 2019).

۲-۷. تشویق به رویکردهای مشارکتی در حل تعارضات

یکی از رویکردهای نوین و مؤثر در مدیریت تعارض میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی، *رویکردهای مشارکتی* است. این رویکرد بر همکاری، گفت‌وگو و توافق جمعی میان ذی‌نفعان تأکید دارد، به جای رویکردهای صرفاً تقابلی و قهری. (Blake, 2001, pp. 25–27)

الف) ضرورت رویکردهای مشارکتی

در تعارضات مرتبط با گردشگری شهری، چندین بازیگر دخیل هستند: صاحبان حقوق (خالقان آثار، مالکان برندها، مدیران میراث)، شهروندان، گردشگران، شهرداری‌ها و انجمن‌های محلی. هر یک از این گروه‌ها منافع، نیازها و انتظارات متفاوتی دارند. عدم هماهنگی میان آن‌ها می‌تواند به تضاد شدید، کاهش اعتماد اجتماعی و حتی تخریب منابع فرهنگی منجر شود(Blake, 2001, pp. 25–27)

به همین دلیل، مشارکت فعال همه این گروه‌ها در طراحی سیاست‌ها و حل اختلافات می‌تواند به ایجاد راه‌حل‌های واقع‌بینانه و پذیرفتنی منجر شود (Helfer, 2007, pp. 1007–1009)

ب) روش‌ها و ابزارهای مشارکتی

چندین روش و ابزار برای تحقق این رویکرد وجود دارد:

گفت‌وگوهای چندجانبه (Multi-stakeholder Dialogues):

میزگردها، نشست‌های مشورتی، و کارگاه‌هایی که در آن همه ذی‌نفعان حضور دارند، می‌تواند بستر مناسبی برای بیان دیدگاه‌ها و دستیابی به توافقات فراهم کند(UNESCO, 2005, pp. 30–32)

قراردادهای مشارکتی:

می‌توان قراردادهای سه‌جانبه یا چندجانبه میان شهرداری، مالکان آثار و نمایندگان محلی تنظیم کرد تا نحوه استفاده از آثار، سهم درآمد، و محدوده حقوق و تعهدات طرفین به‌روشنی تعیین شود (Geiger & Gervais, 2015, pp. 218–220); (Richards, 2018, pp. 18–20)

توسعه شوراها و کمیته‌های محلی:

تشکیل شوراهای محلی یا کمیسیون‌های تخصصی با حضور نمایندگان جامعه، دولت و بخش خصوصی، در تعیین اولویت‌ها و مدیریت منابع فرهنگی مؤثر است (Richards, 2018).

برنامه‌ریزی مشارکتی:

در برنامه‌ریزی شهری و گردشگری، دعوت از شهروندان برای مشارکت در تدوین طرح‌ها، کمک می‌کند تا تصمیمات مشروعیت بیشتری پیدا کنند و با نیازهای واقعی مردم انطباق داشته باشند (Timothy & Nyaupane, 2009).

ج) مزایای رویکرد مشارکتی

رویکردهای مشارکتی می‌توانند مزایای متعددی داشته باشند:

* کاهش هزینه‌های حل‌وفصل اختلافات و جلوگیری از طرح دعاوی قضایی طولانی (Helfer, 2007).
* افزایش رضایت و تعهد شهروندان و مالکان آثار نسبت به توافقات.
* تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی.
* یافتن راه‌حل‌هایی خلاقانه و مبتنی بر نیازهای محلی.

د) نمونه‌های موفق

در برخی شهرهای اروپایی مانند بارسلونا، تشکیل «شورای فرهنگی محلی» به شهروندان اجازه داده است در تصمیم‌گیری درباره نحوه استفاده از فضاهای تاریخی و تجاری‌سازی آن‌ها مشارکت کنند. در کیوتوی ژاپن، نیز از طریق گفت‌وگو با انجمن‌های محلی، نظام مجوزدهی به صنایع دستی و گردشگری به‌گونه‌ای تنظیم شده که هم اصالت آثار حفظ شود و هم دسترسی عمومی امکان‌پذیر باشد(Richards, 2018, pp. 20–21); (UNWTO, 2019, pp. 67–69)

تشویق به رویکردهای مشارکتی در حل تعارضات نه‌تنها باعث کاهش تعارض و افزایش مشروعیت تصمیمات می‌شود، بلکه منجر به توزیع منافع عادلانه‌تر، حفاظت بهتر از منابع فرهنگی و ارتقای کیفیت تجربه گردشگران نیز خواهد شد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی تعارض بنیادین میان حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی در چارچوب توسعه گردشگری شهری پرداخت. یافته‌ها نشان داد که با گسترش نقش فرهنگ و هنر در جذب گردشگر و توسعه اقتصادی شهرها، مسأله‌ی مالکیت فکری بر آثار فرهنگی به‌صورت روزافزونی اهمیت یافته است. در عین حال، حقوق شهروندی به‌ویژه حق دسترسی آزادانه به منابع فرهنگی و مشارکت در ساخت هویت جمعی، به‌عنوان یک حق اساسی در بستر اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است.

تعارض میان این دو حوزه حقوقی، در عمل باعث محدودیت دسترسی عمومی به برخی منابع فرهنگی می‌شود و گاهی باعث بروز نارضایتی‌های اجتماعی و احساس بیگانگی شهروندان از میراث فرهنگی خود می‌گردد. بررسی نظام‌های حقوقی داخلی و بین‌المللی بیانگر آن است که نگاه سنتی به مالکیت فکری، بیشتر به حمایت از منافع فردی و اقتصادی خالقان اثر توجه دارد و کمتر به منافع جمعی و حقوق فرهنگی شهروندان پرداخته است.

با توجه به اهمیت تعادل میان حمایت از خلاقیت فردی و حفظ حقوق فرهنگی جمعی، ضرورت بازتعریف رویکردهای حقوقی و سیاست‌گذاری در حوزه گردشگری شهری کاملاً محسوس است. میانجیگری حقوقی، تدوین قوانین متوازن، ارتقای آگاهی اجتماعی و تقویت همکاری‌های بین‌بخشی می‌تواند راهکارهای مؤثری در مدیریت این تعارض باشد.

در نهایت، برای توسعه پایدار گردشگری شهری که هم منافع اقتصادی را تضمین کند و هم حقوق فرهنگی و اجتماعی شهروندان را پاس دارد، لازم است سیاست‌گذاران، حقوق‌دانان و فعالان فرهنگی با رویکردی جامع و مبتنی بر عدالت فرهنگی، چارچوب‌های حقوقی منعطف و مشارکتی را طراحی و اجرا کنند. چنین رویکردی نه تنها به حفظ هویت فرهنگی شهرها کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ساز توسعه متوازن، پایدار و انسانی در فضاهای شهری خواهد بود.

منابع

کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۶). حقوق مالکیت فکری. تهران: نشر میزان.

صبوری، محمد. (۱۳۹۵). «تعارض حقوق مالکیت فکری و حقوق فرهنگی شهروندی». مجله حقوق و فرهنگ، شماره ۳۴، صفحات ۸۵–۱۱۰.

خاتمی، احمد. (۱۳۹۷). «بررسی تعارض مالکیت فکری و حقوق شهروندی در حوزه گردشگری شهری». پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه تهران.

رئیس‌سادات، مهدی. (۱۳۹۵). «چالش‌های حقوقی مالکیت فکری در گردشگری فرهنگی». مجله حقوق و فرهنگ، شماره ۳۲، صفحات ۱۲۳–۱۴۵.

موسوی، زهرا. (۱۳۹۷). «بررسی تعارض حقوق مالکیت فکری و حقوق شهروندی در حوزه گردشگری». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

رضایی، مریم. (۱۳۹۸). «نقش میانجیگری در حل اختلافات حقوقی حوزه مالکیت فکری». فصلنامه حقوق و داوری، شماره ۲۵، صفحات ۷۸–۹۵.

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران. (۱۳۹۹). راهنمای مالکیت فکری در صنایع دستی و گردشگری. تهران.

کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران. (۱۳۹۴). «حقوق فرهنگی و شهروندی در اسناد بین‌المللی». گزارش تخصصی.

References

Katouzian, N. (2017). *Intellectual Property Law*. Tehran: Mizan Publishing. [In Persian]

Sabouri, M. (2016). “The Conflict between Intellectual Property Rights and Citizens’ Cultural Rights.” *Journal of Law and Culture*, No. 34, pp. 85–110. [In Persian]

Khatami, A. (2018). “An Examination of the Conflict between Intellectual Property and Citizenship Rights in Urban Tourism.” Master’s Thesis in Private Law, University of Tehran. [In Persian]

Raees-Sadat, M. (2016). “Legal Challenges of Intellectual Property in Cultural Tourism.” *Journal of Law and Culture*, No. 32, pp. 123–145. [In Persian]

Mousavi, Z. (2018). “An Examination of the Conflict between Intellectual Property Rights and Citizenship Rights in Tourism.” Master’s Thesis, University of Tehran. [In Persian]

Rezaei, M. (2019). “The Role of Mediation in Resolving Legal Disputes in the Field of Intellectual Property.” *Quarterly Journal of Law and Arbitration*, No. 25, pp. 78–95. [In Persian]

Iranian Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization. (2020). *Guide to Intellectual Property in Handicrafts and Tourism*. Tehran. [In Persian]

Islamic Human Rights Commission of Iran. (2015). “Cultural and Citizenship Rights in International Documents.” Specialized Report. [In Persian]

UNESCO. (2019). Culture and Sustainable Urban Development. Retrieved from https://en.unesco.org/themes/culture-sustainable-development

World Intellectual Property Organization (WIPO). (2020). Intellectual Property and Cultural Heritage. Retrieved from https://www.wipo.int/copyright/en/

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR). (1966). Article 15 on Cultural Rights. Retrieved from https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx

Richards, G., & Palmer, R. (2010). Eventful Cities: Cultural Management and Urban Revitalisation. Routledge.

Gervais, D. J. (2012). The TRIPS Agreement: Drafting History and Analysis. Sweet & Maxwell.

Geiger, C., & Gervais, D. (2015). Intellectual Property and the Public Domain: A Reappraisal. Edward Elgar Publishing.

Helfer, L. R. (2007). Regime Shifting: The TRIPS Agreement and New Dynamics of International Intellectual Property Lawmaking. Yale Journal of International Law, 32(2), 394-445.

Landes, W. M., & Posner, R. A. (2003). The Economic Structure of Intellectual Property Law. Harvard University Press.

Ginsburg, J. C. (2017). Mediation in Intellectual Property Disputes. Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, 27(3), 553-585.

Kymlicka, W. (2002). Contemporary Political Philosophy: An Introduction. Oxford University Press.

UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2019). Tourism and Culture Synergies. Retrieved from https://www.unwto.org/tourism-and-culture-synergies

Blake, J. (2001). Protecting Cultural Heritage. Routledge.

Timothy, D. J., & Nyaupane, G. P. (2009). Cultural Heritage and Tourism in the Developing World: A Regional Perspective. Routledge.

Richards, G. (2018). Cultural Tourism: A Review of Recent Research and Trends. Journal of Hospitality and Tourism Management, 36, 12-21.

UNESCO. (2005). Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. Retrieved from https://en.unesco.org/creativity/convention